Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва

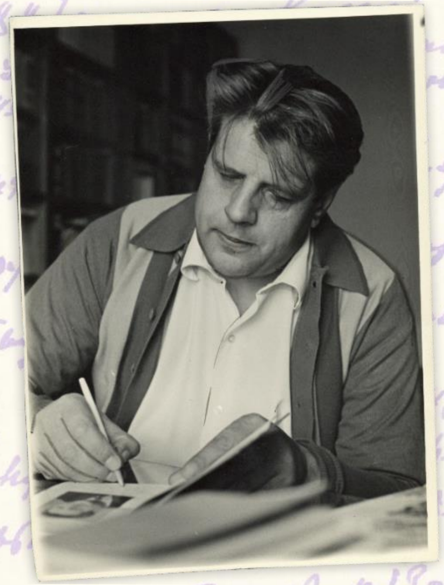

«Працоўны дзень пісьменніка цяжка вымераць рамкамі звычайных сямі ці васьмі гадзін».
Іван Навуменка

Віртуальная выстава

Дні і ночы Івана Навуменкі

Да 100-годдзя з дня нараджэння Івана Якаўлевіча Навуменкі

Іван Якаўлевіч Навуменка (1925—2006) — адзін з найбольш слынных беларускіх пісьменнікаў другой паловы XX ст., гісторык і тэарэтык беларускай літаратуры.

Ён нарадзіўся 16 лютага 1925 г. у мястэчку Васілевічы (у нашы дні горад раённага падпарадкавання ў Рэчыцкім раёне Гомельскай вобласці) у сям'і рабочага. У гады Вялікай Айчыннай вайны сямнаццацігадовы юнак далучыўся да антыфашысцкага падполля, удзельнічаў у партызанскай барацьбе. Пасля вызвалення ўсходняй часткі Беларусі ў снежні 1943 г. быў прызваны ў Чырвоную Армію. Ваяваў на Карэльскім перашыйку, на тэрыторыі Польшчы і Германіі. На фронце быў старшынёй роты разведкі. Пасля дэмабілізацыі ў 1945 г. працаваў у раённых і абласной газетах, у рэспубліканскай «Звядзе». У 1953 г. стаў загадчыкам аддзела прозы ў часопісе «Маладосць».

З 1958 г. выкладаў на філалагічным факультэце БДУ, займаў пасады прафесара і загадчыка кафедры беларускай літаратуры. У 1973 годзе ўзначаліў Інстытут літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук БССР. Пазней абіраўся віцэ-прэзідэнтам і дарадчыкам прэзідыўма Акадэміі. У 1985 — 1990 гг. быў старшынёй Вярхоўнага Савета БССР.

Падобна іншым прадстаўнікам «франтавога» пакалення беларускай літаратуры Іван Якаўлевіч Навуменка прысвяціў значную частку сваёй творчасці падзеям Вялікай Айчыннай вайны, у тым ліку аповесць «Сямнаццатай вясной» (1957), раманы «Сасна пры дарозе» (1962), «Вецер у соснах» (1967), «Сорак трэці» (1974), «Смутак белых начэй» (1980). Разам з гэтым, яму належаць крытычныя літаратуразнаўчыя працы «Пісьменнікі-дэмакраты», «Янка Купала: Духоўны воблік героя», «Якуб Колас: Нарыс жыцця і творчасці», «Элементы міфалогіі ў паэзіі Янкі Купалы і Якуба Коласа» і інш.

Сучаснікі прыгадвалі Івана Якаўлевіча Навуменка як заўсёды дзейснага і працавітага чалавека. Сам Іван Якаўлевіч аднойчы патлумачыў гэта так: «Працоўны дзень пісьменніка цяжка вымераць рамкамі звычайных сямі ці васьмі гадзін. Гэтым я хачу сказаць, што творчая праца ідзе не толькі тады, калі пісьменнік сядзіць за сваім сталом» (1963).

Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва прадстаўляе падборку ўнікальных дакументаў, якія характарызуюць жыццёвы шлях і творчыя будні пісьменніка і навукоўца. Сярод іх — фатаздымкі розных гадоў, чарнавік ўспамінаў пра школьныя перадваенныя гады, варыянт рамана «Смутак белых начэй», выпіскі для навуковых артыкулаў, адказ на пытанні анкеты Алеся Адамовіча. Віртуальную выставу завяршаюць лісты чытачоў, якія дэманструюць іх сапраўды шчырае стаўленне да любімага пісьменніка.

Дзмітрый Самахвалаў, к.г.н., вядучы навуковы супрацоўнік Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва

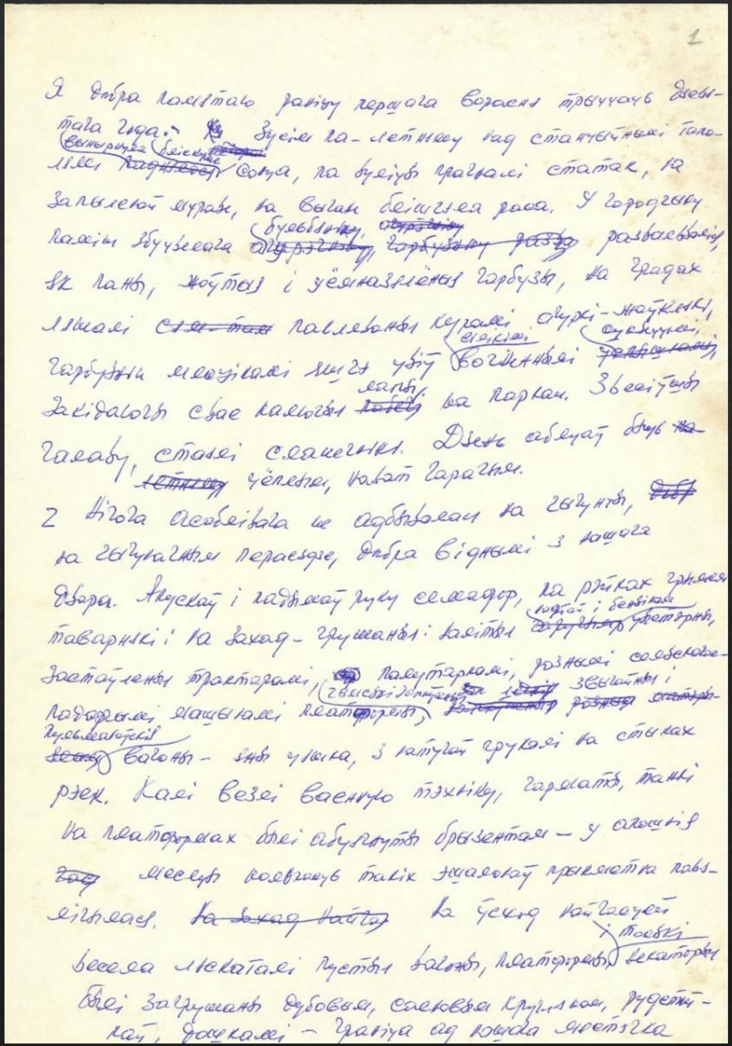

Успаміны пра школьныя перадваенныя гады.
Ф. 495, в.1, с. 222, арк.1.

Разведчык І.Я. Навуменка ў Германіі, 1945.
Ф. 37, в.1, с. 484, арк.117.

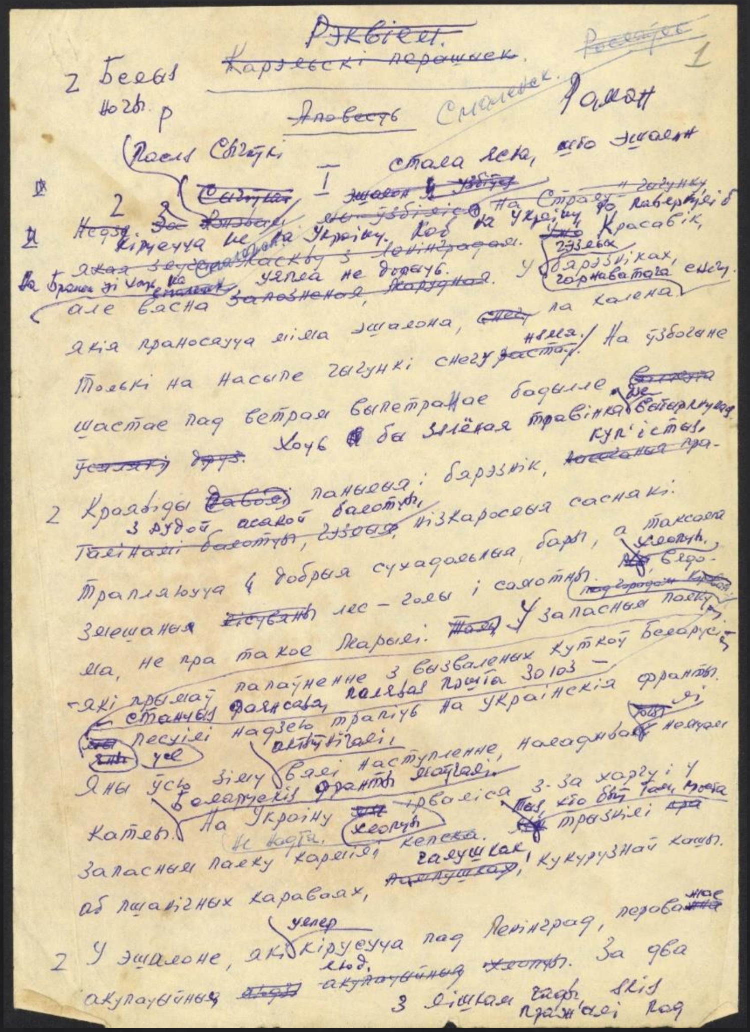

Варыянт рамана «Смутак белых начэй» , 1970-я.
Ф. 495, в.1, с. 10, арк.1.

І.Я. Навуменка сярод партызан, што сталі прататыпамі герояў яго твораў, 1965.
Ф. 37, в.1, с. 484, арк.115.

Выступленне на кніжным кірмашы, 1963.
Ф. 37, в.1, с. 484, арк.118.

І.Я. Навуменка і І.М. Пташнікаў падчас працы ў часопісе «Маладосць» , 1959.
Ф. 405, в.1, с. 339, арк.1.

З калегамі на Мінскім заводзе халадзільнікаў, кастычнік 1971.
Ф. 281, в.1, с. 317, арк. 2.

І.Я. Навуменка ў групе беларускіх пісьменнікаў падчас выязнога семінара на возеры Нарач, 1972.
Ф. 277, в.1, с. 589, арк. 1.

І.Я. Навуменка, І.П. Шамякін,
Н.С. Гілевіч падчас адкрыцця
мемарыяльнай дошкі Алаізы
Пашкевіч (Цёткі) у Львове, 1975.
Ф. 370, в.1, с. 286, арк.8.

А.Я. Макаёнак, І.П. Шамякін,
І.Я. Навуменка, Н.С. Гілевіч, А.С. Васілевіч
падчас адкрыцця мемарыяльнай дошкі
Алаізы Пашкевіч (Цёткі) у Львове, 1975.
Ф. 370, в.1, с. 286, арк.1.

3 1

Адказ на пытанні анкеты, прапанаванай А. М. Адамовічам.

1. Погляд на сучаснае апавяданне, у прыватнасці беларускае.

2 Апавяданне, як і кожны жанр, ведае часы ўзлёту і часы адносна спакойнага, непаспешлівага развіцця. На маю думку, перыяд зацішша перажывае апавяданне сёння. Гэта датычыць і нашага беларускага, і „ўсесаюзнага апавядання". Узлётнай для апавядання была сярэдзіна пяцідзесятых і шасцідзесятых гадоў. Нездарма тады амаль кожны год, з пяцідзесятых [illegible], выходзілі зборнікі, у якіх змяшчаліся найлепшыя апавяданні года. Цяпер, каб зрабіць такія зборнікі прыкметнай літаратурнай з'явай, проста не хапае матэрыялу. І яны перасталі выходзіць.
Мне здаецца, апавяданне з найбольшым поспехам развіваецца ў перыяд значных зрухаў грамадскай атмасферы, псіхалогіі. Празаікі, маючы магчымасць выказаць хутчэй апавяданнем, чым раманам, аповесцю, тое, што набалела, што яны хочуць сказаць у дадзены час. Узнікае апавяданне з „набалеласці" душы — не [illegible], ідзе

2

гаворка, [illegible] пра грамадскія з'явы ці вырашаюцца спрадвечныя, праклятыя пытанні. Такім чынам, апавяданне выступае часта як разведка тэмы. Матэрыял, пакладзены ў яго аснову, пазней [illegible] У іншых мастакоў [illegible] вельмі яскрава мона бачыць [illegible] выкарыстаны ў рамане, аповесці. Але я, напрыклад, калі пісаў апавяданні, зусім не думаў, што на тым жа ці падобным матэрыяле буду пісаць раманы і аповесці. Але гэта другое пытанне анкеты, да яго я вярнуся пазней.

2 Апавяданне асабіста для мяне значыла многае. У свой час я быў захоплены апавяданнямі Якуба Коласа. Многія з іх артыстычна зроблены: у іх іграе незвычайную ролю кожны сказ, дэталь, кожны паварот настрою. Іх лёгка, цікава чытаць. З дзяцінства мне падабаліся творы [illegible], [illegible] — дзе значныя ідэі, сур'ёзнасць зместу не перашкаджае займальнасці, белетрыстычнасці ў лепшым сэнсе слова. Яшчэ ў даваенныя гады, у школе я перачытаў Чэхава, Купрына, [illegible], Горкага, Міхася Лынькова. У вайну чытаў

Адказ на пытанні анкеты,
прапанаванай А.М. Адамовічам, 1977.
Ф. 495, в.1, с. 218, арк.1-2

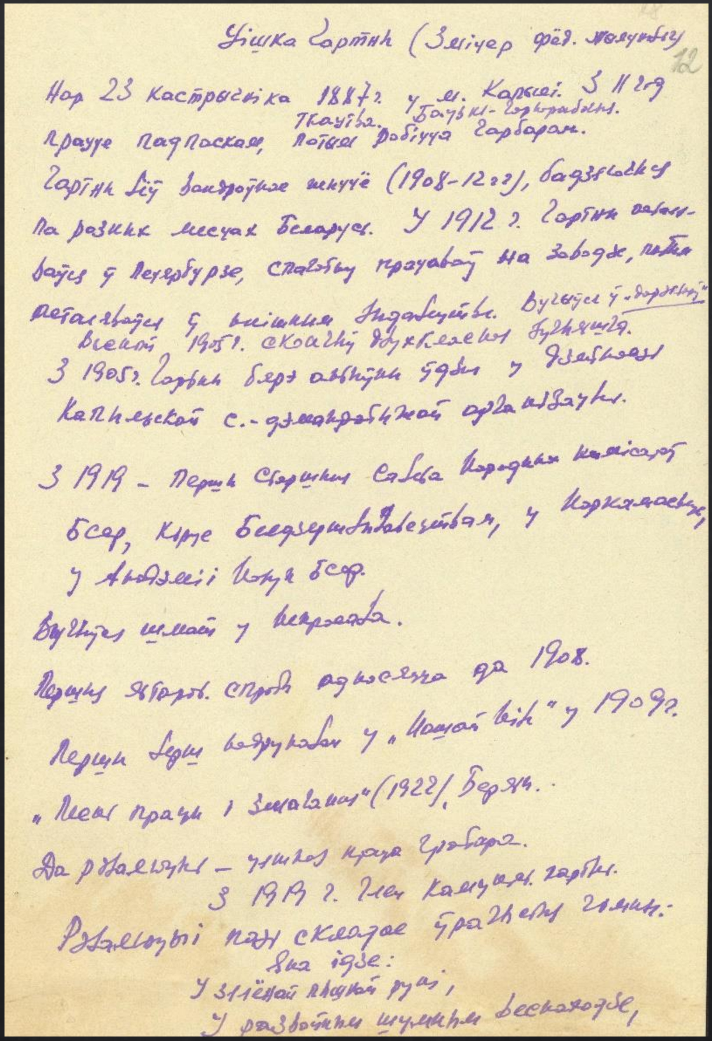

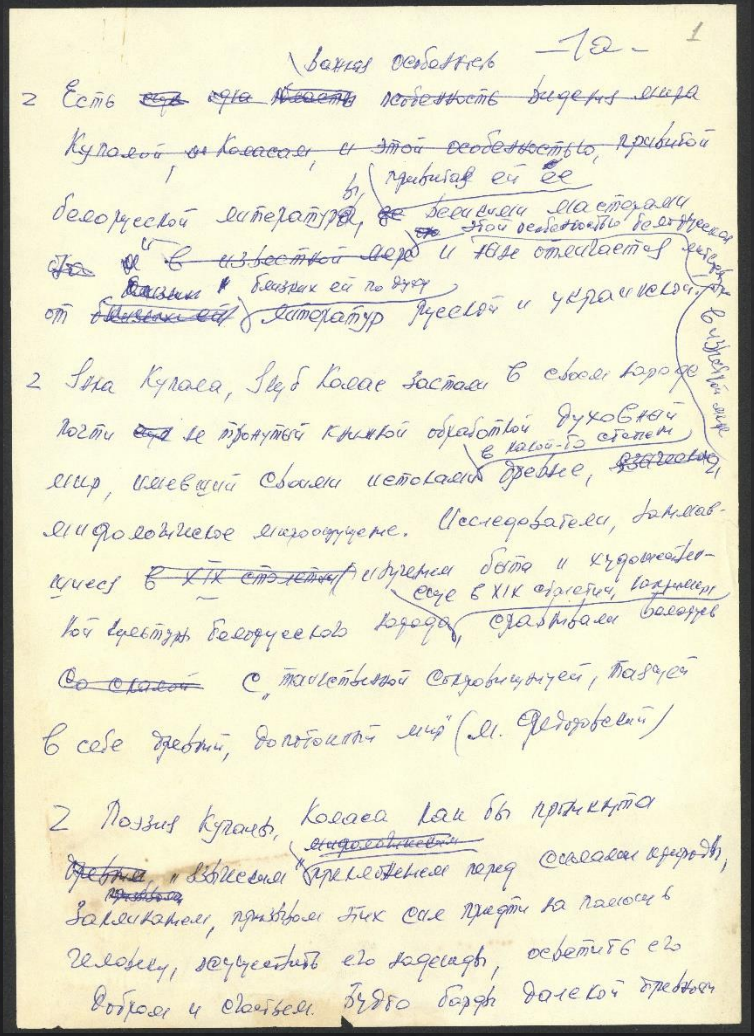

Выпіскі для навуковых прац за розныя гады.
Ф. 495, в. 1, с. 365, арк. 12; с. 164, арк. 1

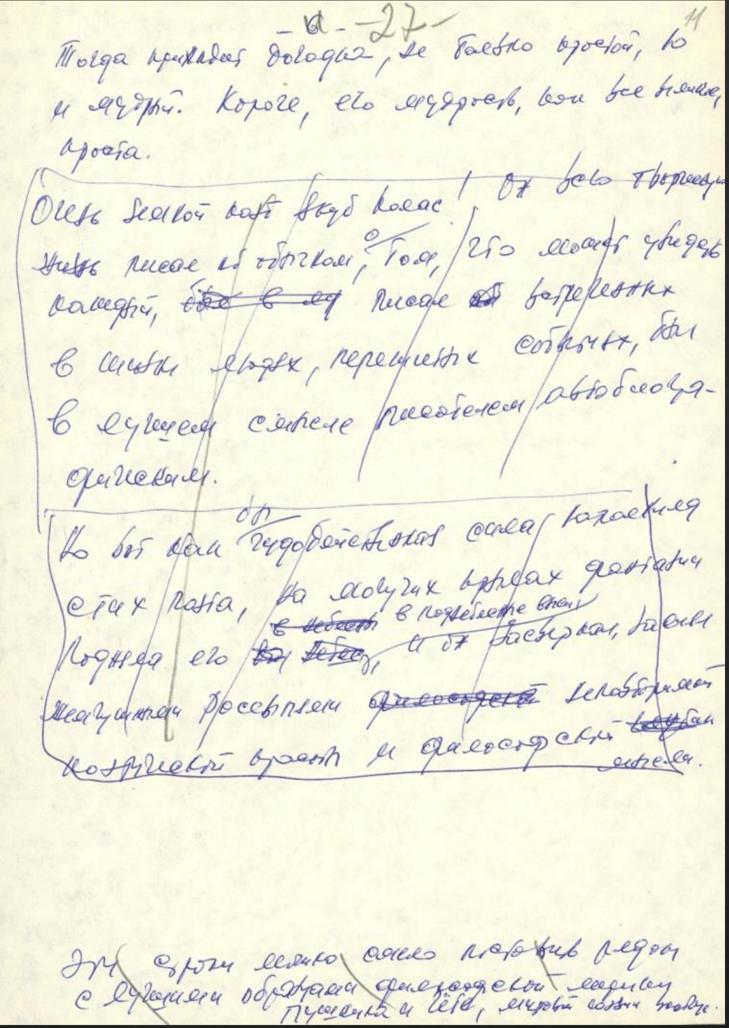

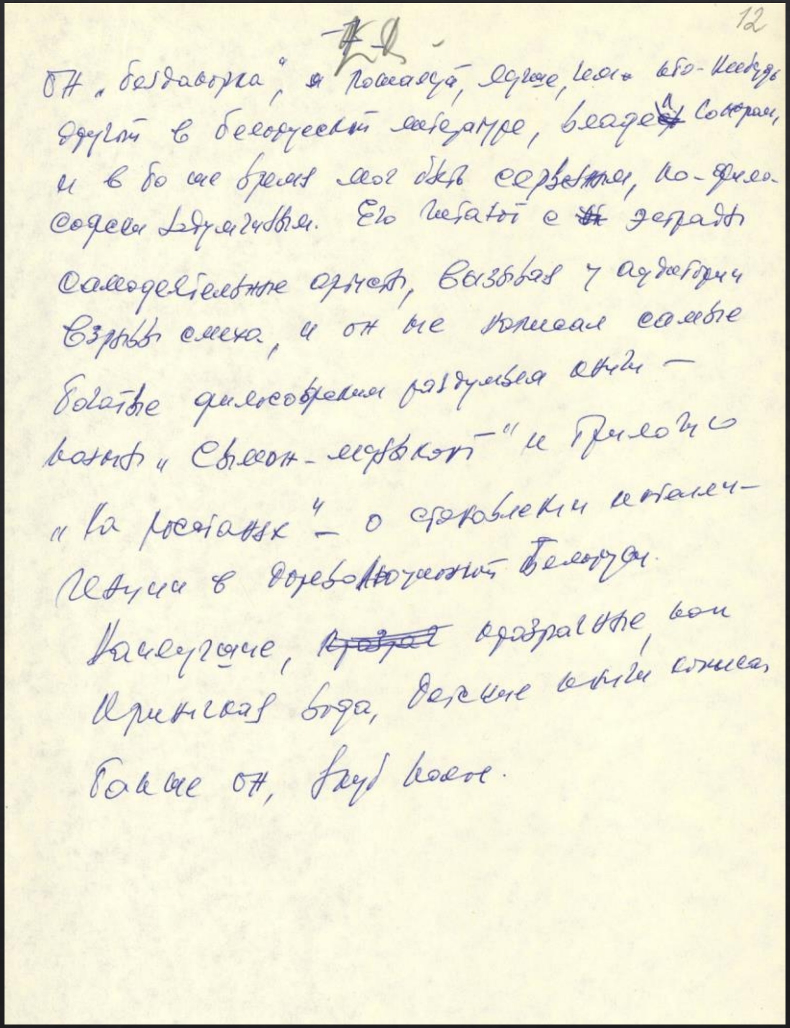

Чарнавік «Міфалагічных матываў ў творах Я. Купалы і Я.Коласа», 1989
Ф. 495, в. 1, с. 164, арк. 11 - 12

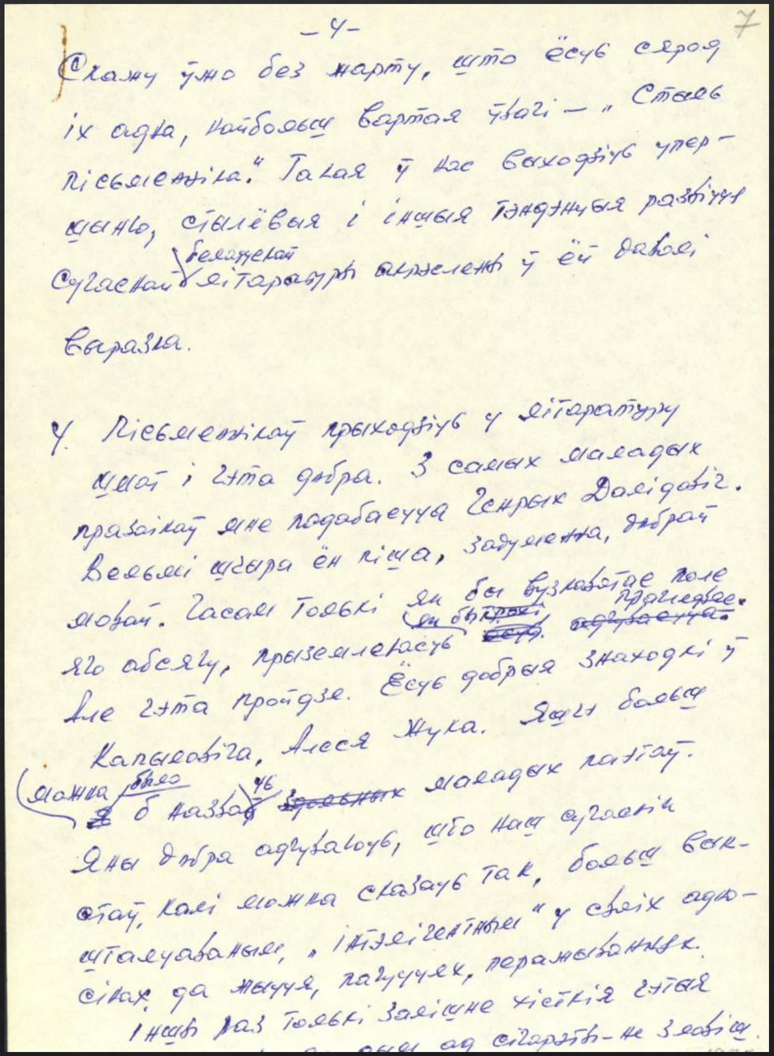

-4- 7

Скажу ўжо без жарту, што ёсць сярод
іх адна, найбольш вартая ўвагі — "Стаць
пісьменнікам." Такая ў нас выходзіць упер-
шыню, сталёвыя і іншыя тэндэнцыя развіцця
сучаснай беларускай літаратуры адлюстраваны ў ёй даволі
выразна.

4. Пісьменнікаў прыходзіць у літаратуру
шмат і гэта добра. З самых маладых
празаікаў мне падабаецца Генрых Далідовіч.
Вельмі шчыра ён піша, задумлена, добрай
мовай. Часам толькі як бы вузкаватае поле [illegible]
яго абсягу, прыземленасць.
Але гэта пройдзе. Ёсць добрыя знаходкі ў
Капыловіча, Алеся Жука. Яшчэ больш
(можна было б назваць) маладых паэтаў.
Яны добра адчуваюць, што наш сучаснік
стаў, калі можна сказаць так, больш
адукаваным, "інтэлігентным" у сваіх адно-
сінах да жыцця, пачуццях, перажываннях.
Іншы раз толькі залішне [illegible]
[illegible] ад старэйшых — не заўсёды.

І.Я. Навуменка пра маладых беларускіх пісьменнікаў, 1975.
Ф. 495, в.1, с. 262, арк. 7

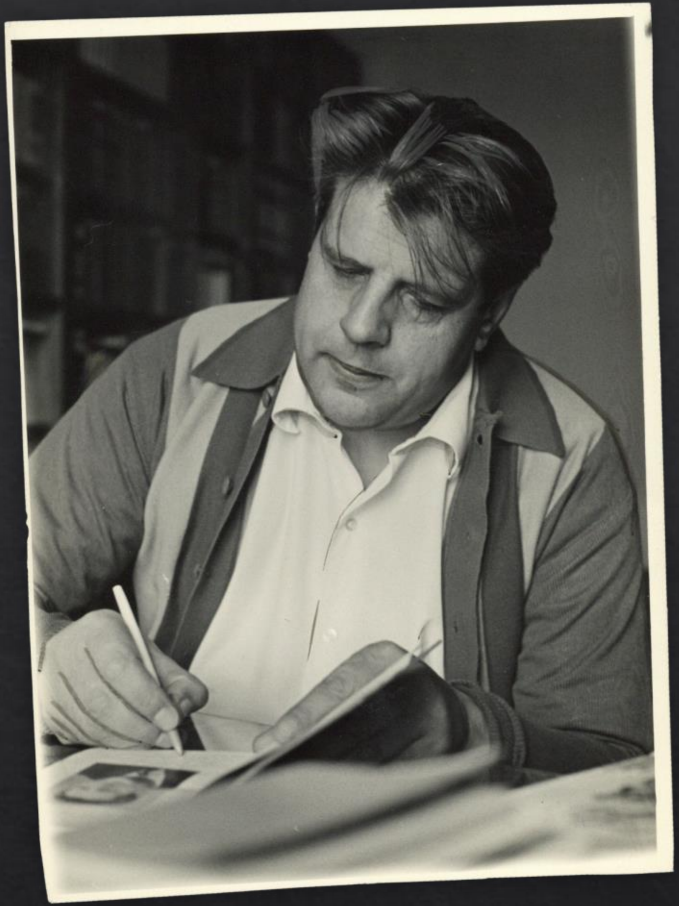

Фота І.Я. Навуменка, 1973
Ф. 37, в.1, с. 262, арк. 116

Аўтару адказана па тэлефоне 5

Расце ў нас дачушка.

АТРЫМАНА „4" сакавіка 1966 г. № 476 Подпіс

28

Гадоў пяць назад я прачытала апавяданне Івана Навуменкі „Вераніка". Мне запомніліся яго героі, хлопцы і дзяўчаты, юнацтва якіх было абпалена полымем вайны. Асабліва спадабалася галоўная гераіня — Вераніка. Я бачу яе як жывую. Я палюбіла яе.

У канцы 1964 года ў мяне нарадзілася дачка. Я прапанавала свайму мужу назваць яе Веранікай — у гонар і ў памяць Веранікі з апавядання Івана Навуменкі. І расце ў нас дачушка Вераніка. Прыгожая, вясёлая,

---

9

Добры дзень Вам, Іван Якаўлевіч!

Ад усяго сэрца віншую Вас, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР імя Я. Коласа. Чакаем Вашых новых твораў. Адначасова дасылаю водгук на Вашу кнігу. Настаўнікі нашага раёна паважаюць, любяць Вашу творчасць, Вашы цудоўныя кнігі. Няхай жа будзе іх яшчэ больш!

З павагай да Вас Браніслаў Зубкоўскі, інспектар Пухавіцкага раёна, аспірант-завочнік кафедры беларускай літаратуры БДУ

1/II – 1973 г.

1973

Лісты чытачоў часопіса «Маладосць» да І.Я. Навуменкі.
Ф. 495, в.1, с. 262, арк. 5, 9